

(/)

🏠 (/) > Besættelsen (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Gestapos fangelejre i Danmark

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/et-halvt-aar-i-gestapos-kloer>)

Gestapos fangelejre i Danmark

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 1025

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/gestapos-fangelejre-i-danmark)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/gestapos-fangelejre-i-danmark](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/gestapos-fangelejre-i-danmark)) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [\[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/gestapos-fangelejre-i-danmark\]\(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/gestapos-fangelejre-i-danmark\)\) **in**](http://www.historie-</p></div><div data-bbox=)

([\[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/gestapos-fangelejre-i-danmark&title=\]\(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/gestapos-fangelejre-i-danmark&title=\)\)](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-</p></div><div data-bbox=)

Henrik Skov Kristensen

Gestapos fangelejre i Danmark

Gyldendal 2021. 744 sider illustreret. 400 kr.

Af Kresten Søe

To lejre i et kontinuerligt forløb

Horserødlejren og Frøslevlejren var Gestapos fangelejre i Danmark og dermed et lille tandhjul i Det Tredje Riges undertrykkelsesmaskineri, som det gav sig udtryk på dansk jord. Udgangspunktet var den tyske fredsbesættelse af Danmark, der ikke havde ydet reel modstand. I stedet for var der indgået overenskomst, for at landet kunne beholde sin regering, administration og nationale integritet. Både Horserød og Frøslev blev som fangelejre derfor helt anderledes og med langt lempeligere vilkår end tilsvarende i selve Tyskland og det øvrige besatte Europa.

I praksis opførte og administrerede den danske regering og departementsstyret selv lejrene, hvor mere end 8000 fanger blev interneret frem til befrielsen. Først i Horserød, hvor fangerne i starten primært bestod af internerede kommunister, en del af de - ofte af dansk politi - anholdte illegale, gidsler i form af fx politikere og de få danske jøder, der ikke nåede at slippe væk i oktober 1943. Senere i august 1944 blev Horserød nedlagt, og den danske forvaltning blev genoptaget med hensyn til ledelse, forplejning og fx sygepleje med stort set samme danske personale i Frøslevlejren.

Fangerne blev her efterfølgende suppleret med en række nye grupperinger, det internerede danske politi og grænsegendarmer, familie til landssvigere med henblik på beskyttelse mod repressalier og en gruppe såkaldte asociale og vanekriminelle.

Departementsstyret opførte Frøslev mod tyske løfter

Frøslev, hvortil de første 741 fanger ankom fra Horserød 13. august 1944, blev til på initiativ fra Per Svenningsen fra departementstyret.

Dels var Horserøds kapacitet for lille, og dels ville man fra dansk side undgå overførsel til tyske tugthuse og kz- lejre. Derudover var det planen at få tilbageført de fanger, som var anbragt syd for grænsen. Til gengæld ville departementsstyret så selv sørge for at forsyne og administrere den nye lejr, som det var tilfældet i Horserød.

Det første lykkedes for en mindre dels vedkommende, mens løfterne om det sidste ikke blev holdt. Dog blev enkelte grupper fx syge politifolk ført tilbage til Frøslev fra tyske kz-lejre.

Løftet om at afstå fra deportationer holdt heller ikke trods mange protester fra de danske myndigheder. Allerede fra 15. september 1944 foregik den første store deportation af i alt otte sådanne fra Frøslev. I alt blev 2100 fanger fra begge lejre overført til Tyskland frem til Befrielsen.

Lejrenes bevogtning foretoges af det tyske sikkerhedspoliti med skiftende kompagnier af SS folk, som gennem det meste af perioden blev ledet af Sturmbannführer (major) Philipp Hillgärtner.

Korporlige repressalier måtte dog ifølge aftalen ikke finde sted, så afstraffelsen i begge lejre var reduceret til arrest, spærring for besøg og modtagelse af breve og pakker. Yderligere blev al post censureret og illegale breve ud og ind beslaglagt. Men både sygepleje fra fx indsatte læger, indkøb af medicin og bispisning var dog under dansk forvaltning. Den gode og rigelige danske forplejning tilgik efter overenskomst også det tyske bevogtningsmandskab. Et forhold, der også bidrog til at mildne modsætninger mellem politisoldaterne og de danske fanger.

Et omfattende, bredt og dybtborende stykke besættelseshistorie

Henrik Skov Kristensen er historiker med speciale i besættelsestiden og var museumschef for Frøslevlejrens Museum indtil sommeren 2021. Han har udgivet flere bøger om Danmark med relation til Besættelsen og 2. verdenskrig bl.a. den ligeledes meget omfattende: Straffelejren fra 2011 om de tysksindede indsatte i Fårhuslejren, som Frøslev hed i årene efter 1945.

Bogen bygger på et særdeles omfattende kildemateriale og er yderligere suppleret med uddrag af kilder direkte i fremstillingen fx i form af stemmer fra fangernes eget erindrings- og dagbogsmateriale, der tegner et billede af fange- og lejrlivet, som de indsatte mænd og kvinder oplevede det.

Lejrene ses ikke tidligere at have været udsat for en så grundig og omfattende udgivelse, som her yderligere suppleres af en løbende sammenligning med forholdene, som de var i tilsvarende norske lejre.

Fremstillingen tilføjer yderligere aspekter ved en udstrakt reference til et unikt næsten intakt tysk kildemateriale, der ikke tidligere har været inddraget i besættelsehistorien.

Især fra Hillgärtners optegnelser, der afslører udtalte frustrationer over kommandoveje og den ofte ret vanskelig balancegang mellem den øvrige tyske SS-politiledelse i Dagmarhus, Bovensiepen og hans undergivne i opgaven med at holde ro i lejrens gemytter i forhold til Departementsstyret og Werner Bests administration af fredsbesættelsen.

Fangerne forvaltede i udstrakt grad selv

Både i Horserød og i Frøslev stod fangerne i udstrakt grad for administration, drift, indretning og styring af ro og orden i de enkelte barakker samt organisation af fx arbejdshold og diverse andre opgaver under ansvar for den danske lejrledelse, der så til gengæld tog sig af gnidninger og knuder opadtil til fx Hillgärtner og den tyske administration. I praksis var det på den måde umuligt for Gestapo at drive lejrene uden dansk bistand.

På bogens mere end 700 sider behandles både stort og småt i forbindelse med lejrene og deres danske historiske besættelsesramme. Af indholdet fremgår bl.a. en grundig behandling af lejrenes indretning og opførelse. Omstændighederne omkring massedeportationerne, fangernes baggrund, geografiske fordeling, alder og erhvervsbaggrund samt arten af deres "forbrydelser" og illegalitet. Der er en grundig redegørelse for den danske og tyske bevogtning/administration og deres funktioner samt de mange smutveje og tricks, der blev taget i anvendelse for at smugle ting ind i og ud af lejrene.

Vi hører politiske fanger, der var delt op i DKP partifolk og fængslede af anden politisk årsag, de illegale fanger af modstandsfolk (inkl. kommunister) og udøvere af anden virksomhed fx illegale blade, sortbørshandel og andre mindre forseelser. Hertil kommer sundhedstjeneste og sanitet, åndslivet i barakkerne, illegal foretagsomhed i lejren samt vel- og mislykkede flugtforsøg. Alt sammen udbygget og illustreret med erindringsuddrag. Et særligt kapitel får de 300 kvinder, som levede isoleret fra de mandlige fanger.

Omfattende kapitler omhandler livet, og hvordan dette udspandt sig for fangerne, forholdet til de enkelte tyskere og kontroverser med disse og Hillgärtner. Generelt var forholdet mellem det tyske vagtpersonale og fangerne dog præget af en vis samdrægtighed og gensidig forståelse.

Selv om fremstillingen i udstrakt grad består af konsensusfortællinger, så er der også i kildematerialet enkelte redegørelser for modsætninger mellem fx kommunister og de politifolk, der havde anholdt disse i juni 1941, klikedannelser, partipolitiske modsætninger og hierarkiet mellem de indsatte. Nederst i hierarkiet og ugleset af alle stod de asociale og kriminelle fanger, der dog hverken som gruppe eller enkelt personer har efterladt sig erindringsstof.

Henrik Skov Kristensens konklusion

Forfatteren ser på mange måder lejrene som led i besættelsesmagtens repressalier og gidseltagning i forhold til den øvrige befolkning. Men Skov Kristensen skriver også, at oprettelsen og dansk drift af lejrene samt departementsstyrets stadige protester hinsides enhver tvivl redede en stor del af fangernes liv. Derudover anføres - uden at trække linjerne hårdt op - at skismaet mellem samarbejdspolitikken op til 29. august 43 gør Horserød til en fortælling om konflikt mellem

statsmagtens samarbejde med besættelsesmagten med primært de internerede DKP'er som ofre for den kapitalistiske danske stats alliance med nazismen. Et grundlæggende element, der senere i selvforståelsen er knyttet til den nuværende venstrefløj og DKPs historie.

Til gengæld blev Frøslev i og med bruddet 1943 udfoldet i en konsensusfortælling om en samlet front mod tyskerne, som den ofte har udfoldet sig i den efterfølgende besættelsehistorie. På den måde kommer de to lejre på sæt og vis til at illustrere de to modsatrettede holdninger i den eksisterende historiskrivning.

Begge retninger lider her af en vis ufuldstændighed. Konflikthistorien udelader hos venstrefløjen i min optik fx behændigt DKPs hjertevarme alliance med nazismen op til 1941, og det faktum, at indsatsen i modstandsbevægelsen her ikke var en kamp for demokrati og frihed men for et ønske om et dansk stalinistisk diktatur. Heller ikke konsensusfortællingen holder ifølge Skov Kristensen fuldstændigt vand, idet den også var præget af divergerende holdninger bl.a. de forskellige grene af modstandsbevægelsen og angående efterkrigstidens Danmark.

Vurdering, abstraktionsniveau og målgruppe

Værket er som nævnt særdeles omfangsrigt. Ind imellem fylder de mange ikke lige væsentlige detaljer og redegørelser meget og gør læsningen tung for andre end fagfolk og historikere. Især fx med hensyn til detaljeringsgraden ved redegørelsen fra det nye tyske arkivmateriale. I baggrunden for den første store deportation fra Frøslev går også i dybden med udbygning af en konklusion om, at der her var tale om de mest belastede elementer, som primært stod til dødsdom. En redegørelse, som Skov Kristensen også selv er inde på, kunne publiceres selvstændigt.

I størstedelen af fremstillingen er både sprog og formulering dog trods de mange detaljer letlæselig og fint udbygget af velanbragte erindringer, der både bløder op, tilfører de agerende kød og blod og derved giver fremstillingen et godt drev til fastholdelse af andre end videregående interesserede. Et element, der også går igen i de mange skitser, fotos og illustrationer, der overalt fremstår velvalgte i samspil med teksten. Også den udstrakte sammenligning med de tilsvarende forhold i Norge medfører værdi og sætter perspektiv.

Derudover fremstår bogen særdeles velresearchet og topkvalificeret i sin brug og analyse i arbejdet med de mange kilder.

Bogens koncept og udformning følger i udstrakt grad Skov Kristensens udmærkede tidligere bog om Fårhuslejren.

Som denne udgør værket et særdeles vigtigt bidrag til besættelseslitteraturen, og befæster her Skov Kristensens position som en af de mest væsentlige danske historikere.

[Historie-online.dk, den 8. september 2021]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/et-halvt-aar-i-gestapos-kloer>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

(<http://www.historie-online.dk/boger/gestapo-1516>) (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/et-halvt-aar-i-gestapos-kloer>) (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/nazismens-danske-ansigt>)